

Тюріна Оксана Володимирівна,
професор кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук, доцент

ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНИ І НОРМАТИВНІ ДЕФІНІЦІЇ У ЗАКОНОДАВСТВІ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Сучасне законодавство про права людини охоплює широкий спектр юридичних актів як міжнародного, так й національного рівнів. Нормативне закріплення прав та свобод людини і громадянина є необхідним та першим кроком щодо їх забезпечення та захисту. Від якості нормативного визначення залежить й правильне розуміння та усвідомлення своїх прав суб'єктами права, вірне їх тлумачення суб'єктами правозастосування та правоохоронної діяльності. У свою чергу, якість нормативного визначення залежить багато у чому від правильного вибору та використання відповідних юридичних термінів.

Юридичний (правовий) термін – це слово (або словосполучення), що уніфіковано використовується у сфері правових відносин та з заданою суворою змістовною визначеністю, однозначністю, функціональною стійкістю визначає правове поняття. Визначення юридичного терміну встановлює такі вимоги: відповідність змісту юридичного терміну правовому поняттю; однозначність юридичного терміну; функціональна стійкість.

На початковому етапі, при формуванні наукової концепції проекту нормативно-правового акту необхідно визначити зміст та обсяг нормативних понять; встановити співвідношення з конституційними поняттями, а у деяких випадках – з термінологією міжнародних правових актів, визначених законодавством; скласти логіко-понятійну схему з наочним відображенням всіх елементів та зв'язків між ними; підібрати

лінгвістичні засоби для визначення нормативних понять, застосовуючи слова зі сталим, чітким змістом.

Юридичні терміни зазвичай поділяються на загальновживані (що мають в юриспруденції таке ж значення, як й у побуті) та суто юридичні і спеціальні (що застосовуються в юриспруденції у специфічному значенні). Інколи окремо виділяють іншомовні терміни, оскільки доцільність їх застосування у законодавстві потребує додаткових окремих уточнень. Терміни загального застосування у законодавстві можна використовувати лише там, де їх значення є очевидним та однозначним і не допускає неясності та сумнівів. Неюридичні терміни загального вживання, як правило, використовуються в їх власному і прямому значеннях й тому не потребують визначень (за винятком випадків, коли у них вкладається інший зміст).

Спеціальні терміни слід застосовувати лише у разі, якщо акт має відносно вузьку сферу регулювання й, як правило, повинні бути роз'яснені у самому нормативно-правовому акті. Спеціальні терміни використовуються в нормативних актах тільки у тому розумінні, в якому вони вживаються у даній спеціальній сфері.

Важливе значення при нормопроєктуванні мають нормативні дефініції, що забезпечують точність застосування термінології, є органічним доповненням вимоги єдності термінології, а також сприяють однозначності тлумачення законів. Проте, не слід перенасичувати законодавчий акт правовими дефініціями. При розробці проекту нормативно-правового акту важливо розуміти, які саме поняття потребують обов'язкового визначення.

Необхідність нормативних дефініцій виникає у разі, коли:

- поняття сформовано шляхом переосмислення загальновживаного слова або з використанням нетрадиційної лексики (рідкісних, спеціальних та іншомовних слів, у тому числі юридичних термінів);

- поняття сформовано за допомогою слів, які викликають різні за змістом асоціації;
- дане поняття є специфічним (з урахуванням цілей закону);
- поняття по-різному трактується юридичною наукою і практикою;
- відсутність чіткого визначення терміну може призвести до неясності щодо правильного розуміння нормативно-правового акту та точного тлумачення терміну.

Дане можна вважати головним критерієм у вирішенні питання про необхідність визначення терміну у нормативному акті. Твердження щодо необхідності пояснювати термін лише у разі їх вживання в законодавстві вперше є помилковим.

Доцільно якнайповніше визначати терміни у законах загального характеру, зокрема, у Кодексах, а у спеціальних законах визначати лише поняття, які стосуються вузької сфери суспільних відносин, що регулюються цим законом. Відсутність чіткого визначення терміну, може призвести до порушення конституційних прав і свобод особи.

Таким чином, уважне ставлення до використання юридичних термінів та формулювання нормативних дефініцій є запорукою якісної нормопроєктувальної діяльності, що визначає ефективність законодавства, в першу чергу, у сфері прав і свобод людини та громадянина.